

Bu arada dillerinin bünyesine ve umumî kabiliyetine göre en eski menşelerinden istifadeye çalışan, köylerden halk kelimeleri toplıyan, kaideler ve kıyaslar altındaki tasarruflarla lisanlarını yeniden tesis etmeği ve genişletmeği muayyen bir esas halinde kabul eden milletler mevcuttur.

Norveçte iki yazılı dil vardır. Eski burjuva tabakası Dano - Norveç lehçesini muhafaza ediyor. Demokrat partiler ise bilhassa köylü tabakası arasında konuşulan Landsmaal lehçesini bununla birleştirmeye gayret ediyorlar.

Yerli kelimeler âlimlerin kelimelerini kovuyor. Yeni münevverler âlimlerin kelimeleri yerine yeni ve mahalli kelimeler ihdas ediyorlar. Evelden lisana giren ilmî kelimeler büyük bir hızla halk lisanından alınan tabirlere emvkillerini terk etmektedir. Çek lisanlarında sun'î surette yapılmış birçok kelimeler artık taammüm etmiştir. Cümlelerin teşkilinde ve lûgatler iymalinde arzu ve teşebbüs nihai rolü oynamaktadır. O kadar ki Lengüistler beynelmilel umumî bir lisan yaratmak imkânı için bugünkü Çek lisanını misal olarak gösteriyorlar.

Dilimizi millileştirmek ve halka yaklaştırmak için bizim istifade edeceğimiz hazineler bütün dünya lisanlarından fazladır. Elimizde kim bilir kaç asırlık bir ana lisan her türlü kabiliyeti ve birçok lehçeleriyle teşebbüslerimize yardım edecektir. Her şeyde olduğu gibi sevgili halkımızla bilgi ve dilde de birleşeceğiz. Tutacağımız yol ilim ve tecrübe yoludur.

Başımızda Büyük Mürşit bize gayelerimizi telkin ettiği gibi çalışma ve muvaffak olmanın sırrını ve esaslarını da ilham edecektir. (Alkışlar)

Sözlerimi burada bitiriyorum. Büyük Şefi ve muhterem kurultayı derin hürmetlerimle selâmlarım. (Alkışlar)

Birinci Celse

Açılma saati 14

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Reisi Samih Rifat Bey — Efendiler, Türk Dili Tetkik Cemiyeti birinci kurultayının ilk celsesini açıyorum. Ruznamemizin ilk maddesinde kurultaya bir Reis seçmek vardır. Binaenaleyh reisinizi seçiniz, efendiler.

Umumî Kâtip Ruşen Eşref Bey — Muhterem arkadaşlar! Kurultayda aza olarak bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretlerinin Birinci Türk Dili Kurultay Reisliğine seçilmesini teklif ediyorum.

(Muvafık sesleri, şiddetli alkışlar)

Reis — Alkış umumî kabuldür. Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri Kurultay Riyasetine ittifakla kabul edilmiştir, efendim.

(Kâzım Paşaya) — Buyrunuz Paşa Hazretleri.

Türk dili birinci Kurultayı Riyasetine intihap olunan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Kâzım Paşa Hazretleri

(*Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri alkışlar arasında Riyaset Kürsüsüne oturdular*).

Reis Kâzım Paşa — Hanımlar, Beyler! beni Kurultaya Reis seçtiğinizden dolayı teşekkür ederim. Kıymet ve kabiliyeti pek büyük olan hakikî Türk Dilini tetkik etmek ve onu lâyük olduğu mevkie yükseltmek en ehemmiyetli ve millî vazifemizdir. Memleketimizin münevver zevatı bu vazifeyi iyfa için burada toplanmış bulunuyorlar. Kurultayda cereyan edecek müzakereler ve serbest münakaşalardan çok faideli neticeler elde edileceğine şüphe yoktur. İşte bu suretle güzel ve zengin dilimizin kendi hususiyetleri içinde inkişafına yarıyan yeni ve feyizli bir yol açılıyor. Bu eser, Büyük Şefimizin Türk Milletine yaptığı sayısız iyiliklerin bir mühimidir. Yüksek huzurlarında sonsuz saygılarımı tekrar eder ve bana tevdi buyurduğunuz şerefli hizmeti iftiharla deruhte ederek işe başlarım. (Alkışlar) Ruznamemizde ikinci reislerin intihabı vardır.

Ahmet İhsan Bey (Ordu Meb'usu) — Hanımlar, Beyefendiler! Kurultayın iki reis vekilliğine Maarif Vekili Reşit Galip Beyefendiyle Türk Dili Tetkik Cemiyeti Reisi Samih Rifat Beyefendinin intihabını teklif ederim.

(Muvafık sesleri, kabul sesleri, alkışlar)

Reis — Ahmet İhsan Bey, Samih Rifat Beyefendinin ve Maarif Vekili Reşit Galip Beyefendinin ikinci reislige intihablarını teklif ediyorlar. Azadan herhangi bir zat tarafından Reis vekilliğine diğeri bir zatın intihabını düşünüyorsa onlar da söylesinler, teklifleri birer birer reye koyacağım. Hangisi ekseriyet kazanırsa ikinci reis o olacaktır.

Başka teklif var mı efendim? (Yoktur sesleri).

O halde yalnız Ahmet İhsan Beyin tekliflerini reyinize birer birer arzedeceğim. Evelâ Maarif Vekili Reşit Galip Beyefendinin ikinci reislige intihabını kabul edenler lütfen el kaldırsın . . . Kabul etmeyenler el kaldırsın . . . İttifakla kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Samih Rifat Beyefendinin ikinci reislige intihabını kabul edenler lütfen el kaldırsın . . . Etmeyenler . . . İttifakla kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Bundan sonra Ruznamemizde dört Kâtip intihabı vardır. Bunlar intihap edilecektir. Kâtipliklere arzu ettiğiniz zevatı teklif ediniz.

Ruşen Eşref Bey — Bendeniz arkadaşlara bu dört kâtiplik için İsmail Müştak, Edebiyat Fakültesi Reisi Ali Muzaffer, İstanbul Umumî Meclisinde aza Ali Rıza ve muharrir Refik Ahmet Beyleri teklif ediyorum. (Muvafık sesleri)

Reis — Başka teklif var mı efendim? (Hayır sesleri) O halde Ruşen Eşref Beyin teklif ettiği zevatı ayrı ayrı reyinize arz ediyorum:

İsmail Müştak Beyi kabul edenler . . . Etmeyenler . . . Kabul edilmiştir.

Ali Muzaffer Beyi kabul edenler . . . Kabul etmeyenler Kabul edilmiştir.

Ali Rıza Beyi kabul edenler Kabul etmiyenler Kabul edilmiştir.
Refik Ahmet Beyi kabul edenler Kabul etmiyenler. Kabul edilmiştir.
İsmail Müştak, Ali Rıza Beyler yerlerinize buyrunuz.

Efendim, Riyaset Divanı teşekkül etti, şimdi ruzmanemizde Maarif Vekili Beyefendinin sözleri vardır. Buyurun Reşit Galip Bey.

(*Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey alkışlar arasında kürsüye gelerek*):

— Türkiye Cümhuriyetinin Şanlı Reisi, Türk irfan âleminin dahi Başbağı Gazi Mustafa Kemal Hazretlerini, Türk Dili Kurultayının mümtaz ve muhterem azalarını derin saygılarla selâmlarım. (Alkışlar)

1919 Mayısının 19 unda, yani Reisin Şamsuna çıkışındanberi Millî istiklâl savaşı içindeyiz. Askerî, siyasi, adli, hukukî, malî, iktisadî, hatta karantina idareleri dolayısıyla sıhhi sahalarda savaştınız, can, mutlak, kat'i ve ebedî kurtuluşa vardı.

Son dört yıldır, 9 Ağustos 1928 Sarayburnu hitabesiyle, millî kültürün ana ve temel unsurları üzerinde inkılâp ve ıslahat pençeleşmesi başlamış bulunuyor. Lâtin harflerinin alınışı bu sahadaki zaferlerden birincisi oldu. Büyük Reisin himayesinden şeref, ve mütemadi irşatlarından ışık alan tarih mesaisi, millî tarihin kalbini kanatan iftira ve husumet dikenlerini temizledi. Şimdi, ruhumuzun kubbesinde onun yeniden çınlayan sesi bize diyor ki:

"Millette verdiğimiz söz daha yerine gelmedi, millet huzurunda içtiğimiz acı daha tamam olmadı. Millî kültür toprağı yabancı unsurlardan henüz kurtulmadı. Türk dili kendi asıl benliğini bulmadı. Onu sevgi ile ve şefkatle kucaklayın, onu yeniden ana südü ile emzirerek taze, coşkun ve ölümsüz hayata eriştirin"

(Alkışlar)

Birinci Türk Dili Kurultayı, çağırın ve vazife gösteren bu hitabın millet göğsünden aksetmiş cevabıdır.

Bizlerin, yani dünkü ve bugünkü şartlar içinde okumuş ve yazmışların konuştuğumuz ve bilhassa yazdığımız dile Türk dili demek hakikî tereddüdüm vardır. 17 milyon Anadolu Türkü içinde ancak yüzde ona varabilecek bir zümrenin anlayabildiği dile türkçe denemez. Selçuklardanberi 8 asır süren şaşkın bir inat ile, şuursuz ve kozmopolit bir dalâletle türkçe, bizzat Türkler tarafından ölüm çukuruna sürüklendi. Çok defa, hiçbir mecburiyet olmaksızın kapitülasyon bağışlıyan Osmanlı diplomatları gibi, Osmanlı müellifleri, şairleri, edipleri, âlimleri de yabancı istilâsına karşı Türk dilinin kapısını ardına kadar açtılar.

Besim Atalay Bey — Çok doğru.

Reşit Galip Bey. (devamla) — Böylece dilimiz türkçe olmaktan çıktı, içinde pek az türkçe kelimelerle bazı türkçe kaideler bulunan bir osmanlıca, bir yeni dil oldu. İnkılâp idaresinin Osmanlı idaresinden teslim aldığı ümmiler yekûnunun

korkunç fazlalığına sebepler aranırken, osmanlıca denilen ve bugün hâlâ devlet idaresinde ve fikir cereyanlarında sayısı az Türklerin anlaşma vasıtası olmakta devam eden bu yeni ve yabancı dili Türk milletinin benimsemekten istinkâf etmiş olmasını dahi gözde tutmak pek yanlış sayılmaz.

Son asrın muhtelif zamanlarında yapılmış süreksiz veya mahdut tesicli tecrübelerden sonra, son yirmi iki yıllık Türkçülük cereyanının gittikçe artan ve genişliyen saflaştırma gayretlerine rağmen bu dil hâlâ türkçeleşmedi.

Millete hâlâ yüzde yetmişini anlamadığı bir dille hitap ediyoruz. Boyunduruğu kanat olarak kullanmak tecrübesi sekiz asır sürdü. Kasırga hoyratlığı ile giren yabancı kaide ve kelimelerin ezici yükü altında dilimizin rubu felce uğradı ve hayatı cendere içinde kaldı. Uzak ve derin mazilerdenberi ilim ve san'atin cömert kaynağı ve zengin ifade vasıtası olan Türk dili muammalarla dolu divanlara, en çetrefil tabirler, terkipler ve ıstılahlar sergisi kitaplara ölmeden gömüldü.

Dilimize gene kendimiz tarafından sokulmuş olduğunu söylediğimiz arap ve fars kelime veya kaidelerinden şikâyetimiz, Arap ve Fars milletlerine veya dillerine karşı sevgi ve saygımızın eksikliği şeklinde tefsir edilemez. Herhangi bir milletin asil ruhlu, hakikî milliyetperverleri bizim gayretlerimizin başkaları için mutaarrız olmıyan, ancak Türk milletine ilmi, irfanı anıyabileceği bir dille sunmaktan ibaret bulunan manasını kolaylıkla sezerler ve takdir ederler.

(Bravo sesleri, alkışlar)

Son asırlar medeniyetinin hayret verici bir yürüyüşle ileri gidebilmesi okuma ve öğrenmenin umumî ve demokratik bir müessese haline gelmiş olmasındandır. Bugün ilimler, fenler eski devirlerde olduğu gibi pek sayılı adamlara munhasır kalmıyorsa bunun en başta gelen sebebi her yeni bilginin yayılmasında ve öğrenilmesindeki kolaylıktır. Bunun vasıtası yalnız mektepleri arttırmak, yalnız halkı okutmak değil, ondan daha evel halka kendi dili ile öğretmeği temin etmektir. Osmanlıca ile ilişkimizi bir an evel kesmek, milli kültürün istikbali için kat'î bir zarurettir. Anadolu'da halk konuşma dilinde yaşadığını mütehasısların temin ettikleri belki seksen bin kelime bu işe temel olabilir. Eksikler, başka lehçelerde, eski yazma vesikalarda bulunacak kelimelerin Türk şivesine uygun şekilleriyle tamamlanmalı, yabancı dillere, ancak bunların hiçbirinde karşılığı bulunamayacak mefhumlar için müracaat edilmelidir. Bunun daha geniş mütalâası, salahiyetli dil âlimlerimize ve gidilecek yol hakkında kat'î karar vermek Kurultaya aittir.

Birinci Türk Dili Kurultayının muhterem azaları!

Kararlarınızın bütün hükümet teşkilâtı tarafından, bütün imkân vasıtalarıyla tatbikine çalışılacağını size resmen arz etmeğe Başvekil İsmet Paşa Hazretleri tarafından memurum (Alkışlar). Bu şeref verici vazifeyi memnuniyetle ifa ederken,

Devlet, Hükümet ve Millet tarafından el birliği ve fikir birliğiyle kavranmış işle-
rin en kısa zamanda, en büyük muvaffakiyete ereceğine, sınırsız göklere doğan
yorulmaz kanatlar açacağına derin bir inanışla inandığımı söylemek isterim (Al-
kışlar). Türk dilinin Türk milleti tarafından kurtulacağından şüphe edenlerin,
Türk dilinin asli zenginliğini, asli haşmet ve azametini tekrar kazanacağına inan-
mayanların millet hafızasının cehenneminde dünyanın sonuna kadar yanacak-
larına inandığımı söylemek isterim (Alkışlar).

Kurultayınız bir kuvvet olarak doğuyor. Dilimizin feyizli toprağında ye-
şeren bu kuvvet, gittikçe büyüyecek ve az zamanda şeref başaklarının hasadına
başlayacaktır. Uzun asırlar durmuşuz. Fakat artık durmak mefhumunu millî
hayatın sırtından atmış ve durdurulmaz diye anlacak yürüyüşe geçmiş bulunuyo-
ruz. İleri atılma aşkımız her sahada harp nizamına geçmiş ordular halinde görü-
nüyor. Hakikî hayattan ve hayatlı hakikatten doğan ihtiyaç bize dünyada en ileri
ve en kuvvetli millet olmak hedefini gösteriyor. Siz bu hedefe yürümekte ve yü-
rünecek millî ideal ordularından birini, en şanlılarından birini temsil ediyorsu-
nuz. Kültür ordusu Başkumandanının ve bugünkü toplanış ve açılış ile millî tari-
he ebediyen kutulananacak bir gün kazandıran kurultayınızın ulu varlığı önünde
saygı ile baş eğirim (Sürekli alkışlar).

Reis — Efendim, 10 dakika istirahat veriyorum.

Kapanma saati 15,15

Kurultayın kararlarına Hükümet teşkilâtının muzaferetini vait buyuran

Basvekil İsmet Paşa Hazretleri